

megse? A kurucok a budai várhoz tíz nappal az ostrom után érkeznek, mert a kurucok mindig késnek. Sohasem időben érkeznek, és ha elmennek, mindig rosszkor mennek el. Homonnai-Nagy Bálint kapitány úr mondja egy sápadt, fiatal fiú kérdőre vonó, szomorú tekintetére válaszolva: „Ha elkéstünk is, fiú, ha hamar jöttünk is, de voltunk itten.” Így legalább – és ez sem kevés! – megúszták a leszaratást. Mi pedig, ha szabad úgy mondani, ahogy mondani szokták, egy mesével gazdagabbak lettünk: hallottuk a legendát, olvastuk a regényt.

Voltunk itten.

DANYI Zoltán

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

A VAJDASÁGI TÁJ EGYÉNI HANGÚ POÉTÁJA

Petrik Pál képei – Bucka–Gányó Galéria, Szabadka

A festő és díszlettervező Petrik Pál a vajdasági képzőművészet egyedülálló alakja. Festőként nagy népszerűsége tett szert a művészi „szép képek” kedvelői között. A képzőművészeti kritika azonban csak a nyolcvanas évek vége felé fedezte fel. A „menő” irányzatokon kívül esett, így a hivatalos műkritika figyelme is elsiklott felette. A terület elismert szaktekintélye, Ješa Denegri ezt mások helyett is imigyen „vallotta be”: „Ilyen sorsnak volt kitéve pályája egy szakaszában a szabadkai festő, Petrik Pál is; mégpedig azon szakaszában, amely keletkezésének idejét és módozatát tekintve, létrejöttének történelmi pillanatát taglalva, s a kifejezés, művészi megformálás nyelvét vizsgálva kétségtelül az ötvenes évek végének és a hatvanas évek elejének informel festészetéhez zárkózik fel.” Ez a felettébb magvas és afirmatív megállapítás 1988-ban fogalmazódott meg.

A színházban 1951-től nyugdíjba vonulásáig dolgozott. Számos egyéni hangvétell, felejthetetlen díszlet megalkotójaként jegyzik, amelyek sajátos festői vénájának és fáradhatatlan kutatómunkájának köszönhetően, továbbá a festészet mint egyedüli életcél iránti furcsa viszonyulásának eredményeként jöttek létre. „Legjobb díszleteit Petrik Brecht darabjaihoz teremtette; a *Kaukázsi krétakőr* és a *Kurázi mama* azok a darabok, ahol találkoztak a szerző adottságai és személyes törekvései a rendező koncepciójával és a dráma karakterével. Ezekben sikerült neki a leginkább a művel való összhangot megteremteni, a díszlet révén hangsúlyozni a gondolatot, a látványt képzőművészeti élménnyé emelni” – írta 1977-ben, a színházi történések ismerői közül kétségtelül elsőként, Gerold László.

A szabadkaiak kiváltképp jól ismerték Petrik Pált, aki halk szavú volt és nemes szívű, ám aki az alkotói kutatómunka megalkuvás nélküli elkötelezettje is volt. Itt született 1916. május 20-án, az első világháború alatt, egy olyan templomi festő fiaként, aki szakmája mestere volt, ám vállalkozóként nem volt éppen sikeresnek mondható. A gazdasági világválság éveiben nőtt fel, befejezte a gimnázium négy osztályát, s kitanulta a *címfestő szakmát*, ám munkához csak időnként jutott.

A második világháborúból és a fogságból visszatérve, a körülmények alakulásának folytán, megkezdődik számára a valódi művészképzés. A *Figurális rajztaufolyam* – amelyet Hangya András (1912–1988) alapított, az a festő, akit Petrik rendkívül nagyra becsült –, első tanulóinak egyike. A kurzust 1945-től 1947-ig látogatta, amikor is felvételt nyert a belgrádi Képzőművészeti Akadémiára. A híres Nedeljko Gvozdenović (1902–1988) osztályában diplomált 1951-ben. Visszatért Szabadkára, és a színházban kapott díszletfestői állást. „Az első díszletét 1953. április 30-án láthatta a szabadkai közönség” – jegyezte fel Gerold László.

Festőként már tanulmányai előtt is a realizmus hagyományainak szellemében dolgozott. Később a figuratív expresszionizmus hangsúlyozott koloritjával tűnt ki, amely a *művésztelepek* közös műtermeit belengő, azok munkahangulatát meghatározó „kreatív légkörnek” köszönhetően alakulhatott ki nála. Petrik szívesen járta a művésztelepeket, olyan alkotókkal barátkozott, mint Milan Konjović, Ács József, Sáfrány Imre és mások. Éppen egy ilyen alkalommal, pontosabban 1953-ban, a zentai művésztelep második összejövetelén Petrik Pál rádöbben, hogy a festészet sajátos törvényekkel bír, öntörvényű „kozmosz”, elfogja a kutatás nyugtalansága. Mindez egy lírai absztrakcióban csapódik le, s akkoriban hagyja el a hagyományos festői módszert; a kollázs és jellegzetes „papírfigurái” révén egy szuggesztív, kihívóan egyéni alkotói kalandba bocsátkozik. Mindez az 1959. május 15-én megnyílt második önálló kiállítására való készülődés közepette történt. Nem sokkal ezután kezdődött az informel korszak, amely Petrik alkotói pályájának legjelentősebb fázisa, hiszen ekkor a festő a kortárs jugoszláv képzőművészet legidősebb pillanatához csatlakozott, s a leghaladóbb irányzatához zárkózott fel.

Igaz, soha nem ment el a végső határokig, nem feszegette e határok falait, nem fogadta el ez anyag amorf jellegét, és nem művelte az informel radikális változatait. Megállt a *szülőföld sajátos, egyéni víziójánál*, s következetes maradt az itteni egyszerű „kisember” sorsáról való gondolkozáshoz. Autentikus, valóban felismerhető és izgalmas látványok révén bocsátkozott a „képcsínálás” kockázatába, a (meg)festett anyag helyett *konkrét (nem festői) anyagokat* használt fel; előbb a homokkal, majd üveggel, üvegszilánkokkal keverte a festéket. Petrik Pál ún. *homokképei*, a megszokott festői módszerekkel való radikális szakítása, s kilépése az alkotói nyugtalanság mezejére, ismertetőjegyeivé váltak. Később a „széttört illúziók” (üveg)kompozíciói már az ember témájára készült variációk: *„Az emberi szomorúság és fájdalom, igaz, elmúlnak, de a nyomaik örökké megmaradnak, akár az üvegen a repedés”* – írta 1989-ben megjelent önéletrajzában.

Sajátságos humanista elkötelezettsége, már-már vizionárius megsejtései e viharos időszak egyéni hangú művésztévé avatták.

Petrik ezen képességét a barát és kolléga, Ács József (1914–1990) is észrevette. A „széttört illúziók” fázisát követő időszakról írva, illetve az üveglapra folyékony ragasztóval létrehozott látványképekről szólva a következőket állapította meg: „A látvány anyagát nem látjuk, csak annak az üvegen látható lenyomatát, csak a sziluettet látjuk. A végén a világot az anyag árnyékává építette le, ez talán maga a sajátosogos antivilág.”

Mégis a *Homokképek* azok, illetve az informel lehetőségeit kutató időszak az, amely mindennél inkább művészeti életünk tartós értékévé emeli Petrik Pál alkotótevékenységét; a táj, a Tisza-part, a homokdűnék, az elomló, homokszínű árnyalatokban „fürdő”

szántóföldek és a vajdasági emberek pompás, mégis fanyar valóságának jellegzetes, egyéni hangú poétájává avatja a festőt.

Az utolsó kiállítást, nyolcvanadik születésnapja alkalmából Ninkov Kovačev Olga rendezte, bemutatva Petrik Pálnak a Zentai Múzeumban fellelhető alkotásait 1996 augusztusa és szeptembere között. Ugyanazon év november 8-án a festő meghalt. Most, a Bucka–Gányó művésztelep, igaz szerényebb keretek között, emlékeztet bennünket a festőre és díszlettervezőre, Szabadka oly kedves személyiségére.

NÁRAY Éva fordítása

Bela DURANCI